

Taktilní znakový jazyk pro hluchoslepé a multimédia

Bratislava 2007, příspěvek

Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

Katedra speciální pedagogiky PdF UP v Olomouci, ČR

Anotace:

Příspěvek je zaměřen na problematiku využití multimediálních výukových pomůcek při studiu taktilního znakového jazyka pro hluchoslepé. Taktilní znakový jazyk je jediným prostředkem komunikace, který je vhodný pro osoby s prelingvální hluchoslepotou a umožňuje vzájemnou komunikaci hluchoslepých s různými stupni zrakového a sluchového postižení.

Summary:

The paper is focused on the questions of using multimedia in study of tactile sign language for deafblind. Tactile sign language is the unique communication system, which is acceptable for the people with pre-lingual deafblindness and provides the communication among people with different scales of visual and hearing impairment.

Klíčová slova: komunikace, multimédia, taktilní znakový jazyk, hluchoslepota

Key words: Communication, Multimedia, Tactile Sign Language, Deafblindness

Komunikace hraje v životě člověka zcela zásadní roli a potřeba komunikovat je jednou z nejzákladnějších a nejdůležitějších lidských potřeb. Pomocí vzájemné komunikace získáváme a předáváme poznatky, zkušenosti i informace a rozvíjíme tak své schopnosti myšlení. Při vzniku deprivace v kterékoli oblasti, která je pro spontánní rozvoj komunikační schopnosti nezbytná (psychická, smyslová nebo sociální deprivace), dojde k narušení přirozeného komunikačního vývoje a tím i rozvoje rozumových funkcí a myšlení.

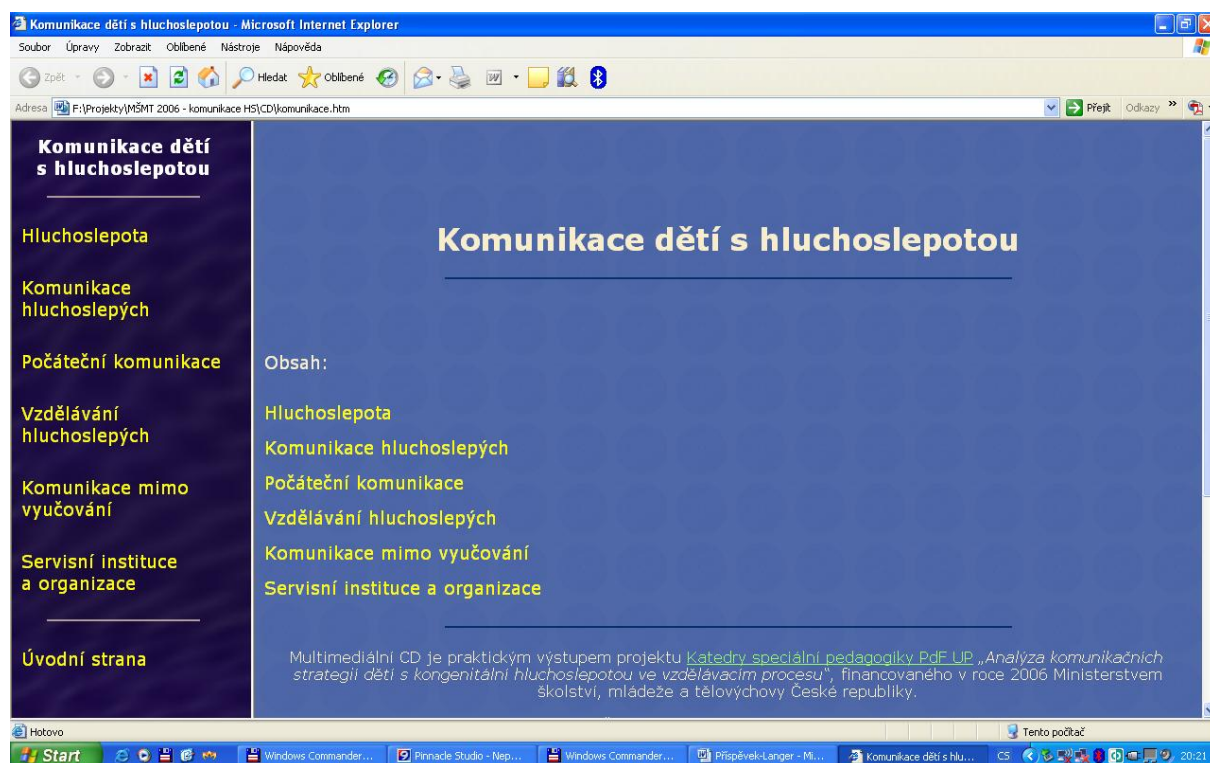
Z pohledu teorie komunikace chápeme komunikaci jako jakoukoli sociální interakci, v užším smyslu jako jazykové jednání. Podmínkou úspěšné a funkční komunikace je zejména společný zájem komunikujících subjektů na komunikaci, shodný způsob komunikace (komunikační systém) a příslušná komunikační kompetence. Zatímco přirozeným způsobem

komunikace většinové slyšící a vidící společnosti je mluvená řeč (resp. písmo), přirozeným komunikačním systémem osob s prelingválním postižením sluchu je znakový jazyk. V případě osob prelingválně hluchoslepých, které nemohou znakový jazyk vnímat zrakem, je znakový jazyk nahrazen jeho dotekovou podobou – taktilním znakovým jazykem.

Taktilní znakový jazyk ovšem není jediným komplexním komunikačním systémem, který je vhodný pro osoby s hluchoslepotou a pomocí něhož mohou plnohodnotně komunikovat. V rámci řešení projektu Analýza komunikačních strategií dětí s kongenitální hluchoslepotou ve vzdělávacím procesu (zadaného MŠMT ČR jako expertní úkol) byl proveden průzkum aktuálně používaných komunikačních systémů lidmi s hluchoslepotou v České republice. Z analýzy získaného videomateriálu vyplynul přehled aktuálně používaných komunikačních systémů:

- Mluvená řeč
- Znakový jazyk
- Taktilní znakový jazyk
- Znakování ruku v ruce
- Braillovo písmo
- Černotisk a zvětšený černotisk
- Prstová abeceda
- Lormova abeceda
- Vpisování písmen do dlaně
- Tadoma
- Předmětná komunikace
- Piktogramy
- Plastické piktogramy

U každého ze zaznamenaných komunikačních systémů byla zpracována jejich stručná charakteristika, dále byly sledovány jejich přednosti a nedostatky, vhodnost pro určité kategorie osob s hluchoslepotou a rovněž byl zpracován seznam institucí, ve kterých daný komunikační systém používají. V současné době je ve stádiu dokončovacích prací tvorba multimediálního CD, na kterém jsou výsledky výzkumného úkolu prezentovány. Jednotlivé komunikační systémy jsou rovněž představeny v krátkých videoukázkách. Multimediální CD bude po jeho dokončení nabídnuto organizacím, poskytujícím služby osobám s hluchoslepotou a střediskům rané péče pro sluchově a zrakově postižené. Jeho cílem je veřejnosti i odborníkům jednotlivé komunikační systémy představit a odkázat je na zařízení, ve kterém se danému způsobu komunikace profesionálně věnují.

Obr. 1: Multimediální CD *Komunikace dětí s hluchoslepotou*.

Z provedeného výzkumu i osobních zkušeností jeho řešitelů vyplynulo, že podobně jako je samotná hluchoslepota velmi variabilní a různorodé postižení, stejně tak je variabilní i způsob komunikace osob s hluchoslepotou. Hluchoslepi lidé se tak velmi často potýkají s problémem, že při osobním setkání spolu velmi často nemohou komunikovat přímo, protože každý je uživatelem jiného komunikačního systému (např. osoby s primárním zrakovým postižením většinou preferují komunikační systémy vycházející z českého jazyka, zatímco osoby s primárním sluchovým postižením preferují modifikovaný znakový jazyk, resp. taktilní znakový jazyk).

V roce 2003 byli pracovníci Katedry speciální pedagogiky PdF UP v Olomouci osloveni zástupci českých organizací hluchoslepých, zda by se neujali dlouhodobého projektu zavedení taktilní formy českého znakového jazyka do běžného života hluchoslepých. Impulsem pro zahájení tohoto projektu byly pozitivní zkušenosti ze zahraničí, kde v řadě zemí plní taktilní znakový jazyk pro hluchoslépé funkci univerzálního způsobu komunikace všech hluchoslepých bez ohledu na jejich primární postižení, stupeň postižení a dobu vzniku hluchoslepoty.

Tým pracovníků pod vedením doc. Souralové začal ve spolupráci s organizacemi hluchoslepých i samotnými osobami s hluchoslepotou pracovat na modifikaci českého znakového jazyka do takové podoby, která bude přijatelná a srozumitelná pro všechny

kategorie uživatelů. Jedním z hlavních úkolů je modifikace jednotlivých znaků do taktilní podoby. Mnohem obtížnější je pak adaptace gramatiky českého znakového jazyka, přičemž jako nejproblematictější se jeví převod nemanuálních faktorů českého znakového jazyka, jeho simultánnost a inkorporace.

Od zahájení projektu zavedení taktilního znakového jazyka do ČR proběhly tři týdenní pobyty pořádané organizací LORM, jejichž hlavní náplní byla výuka taktilního znakového jazyka a ověřování navrhovaných modifikací znaků a gramatických vlastností. Kromě intenzivních výukových pobytů je taktilní znakový jazyk vyučován na jinak zaměřených rekondičních pobytech a při individuální výuce hluchoslepých klientů v terénu. Pro podporu a sjednocení výuky byl v roce 2006 publikován 1. díl sady výukových CD-ROMů taktilního znakového jazyka, na který budou navazovat díly další. Vedle CD-ROMů prezentujících modifikované znaky v současné době probíhají práce na vytvoření metodiky výuky taktilního znakového jazyka. Na podzim roku 2007 bude dále vytvořen tištěný materiál, prezentující specificky modifikovaný znakový jazyk pro potřeby dětí s vrozenou hluchoslepotou (materiál je výstupem jedné z diplomových prací zpracovaných na KSP PdF UP v Olomouci).

Výukový CD-ROM *Taktilní znakový jazyk pro hluchoslepé – 1. část.*

Je velmi povzbudivé, že zahájený dlouhodobý projekt nadále úspěšně pokračuje a přináší konkrétní pozitivní výsledky. Ty spatřujeme zejména ve vzájemném komunikačním přiblížení jednotlivých kategorií osob s hluchoslepotou a jejich alespoň částečném vytržení ze sociální a komunikační izolace. Jako velmi pozitivní se jeví současné snahy zavést problematiku hluchoslepoty do české legislativy. V současné době probíhají práce na návrhu novelizace zákona č. 155/1998 Sb. o znakové řeči ve smyslu přidání práva osob s hluchoslepotou na používání taktilního znakového jazyka a Lormovy abecedy. Novela zmíněného zákona by měla být Poslanecké sněmovně PČR předložena do konce roku a taktilní znakový jazyk by tak měl být oficiálně prohlášen za přirozený způsob komunikace osob s hluchoslepotou.

Použitá literatura:

1. LANGER, J. *Analýza komunikačních strategií dětí s kongenitální hluchoslepotou ve vzdělávacím procesu*. Olomouc, 2007. Závěrečná zpráva. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta
2. LANGER, J. a kol. *Taktilní znakový jazyk pro hluchoslepé – 1. část* [CD-ROM]. 1. vydání, Praha: o.s. LORM – Společnost pro hluchoslepé, 2006.

Kontakt:

Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

Katedra speciální pedagogiky PdF UP

Žižkovo nám. 5

771 40 Olomouc

tel.: +420 585 635 322

e-mail: jiri.langer@upol.cz